

HALASI ZOLTÁN

A buldo

Csoda Bejrútban

A születésem utáni 742., vagy 782., nem, később, a 842. évben, bár talán mégis inkább valamikor 797 és 801 között, egy legénység és kormánylapát nélküli hajó jelent meg a Tirrén-tengeren és egyenesen a márványárról híres Luni felé vette az irányt. Luni, az ókori Luna, mely a változékony, de mindig kedves Holdról kapta a nevét, és századokon át szállította a nemes építőanyagot Rómának, egy ideje megrendelő nélkül maradt. Csak a népvándorlás pusztító vihara csapott át rajta többször, gótok és germánok képében, majd a longobárdok telepedtek rá, akik az előbbiekkal ellentétben előszeretettel építkeztek, csak nem hófehér vagy rózsaszín vagy égszínkéék márványt használtak, hanem közönséges mészkövet, így hát Luni lassan az eljelentéktelenedés sorsára jutott. De még mindig volt benne annyi érték, hogy előbb az arabok rabolják ki, majd a vikingek osztozzanak a maradékon. A csapásokat a rendszeres nyári maláriajárványok tetézték. Jó keresztények lévén azonban a luniakat nem hagyta el a remény.

Ekkor jelentették a halászok a város püspökének, hogy különös hajó közeledik a parthoz. A mandulaformájú hajótest alig nagyobb egy halászbárkánál, latin vitorlája renyhén csüng, és az erős hullámozás ellenére méltóságteljesen siklik a vízen, de nem jön a part közelébe. Valami nagy csillogás árad belőle. Luni tengerre termett népe a csillogás szó hallatára fölszedte a horgonyt és nagy harci kiáltásokkal a jövevény hajóhoz evezett, bekerítette, aztán nem győzte dörzsölgetni a szemét. Mert a sose látott vízi jármű máris kívül került a körön, és bárhogy igyekeztek part felé szorítani, rendre kicsúszott a kezük közül. Csáklókat dobáltak rá, de csak a szomszédjukat csáklózták meg. Nem tudták, honnan is tudták volna, hogy a szellemhajót a Szentlélek irányítja, a hajónak nem volt nyelve, hogy elmondja, a Szentlélek pedig nem állt szóba a luniakkal, megvárta, míg a luccaiak odaérnek.

A szárazföldön pár mérfölddel beljebb fekvő Lucca, amely lakói szerint a fényről kapta nevét, eredetileg mocsaras hely volt; évről-évre elárasztotta a Serchio folyó egyik ága, egészen addig, amíg Frediano, a vízmérnök püspök el nem terelte, új medret jelölve ki neki néhány gereblyevonással. A legénység nélküli hajó érkezésekor már az agilis Giovanni püspök intézte a város vallási ügyeit, és miután éjszaka álmában utasítást kapott a Szentlélektől, hanyatt-homlok sietett a tengerpartra. Csónakba szállva, a 89. zsoltár vonatkozó versét énekelve közelített a rejtélyes hajóhoz, amely csodák csodája elébe siklott, hagyta, hogy a luccai püspök kicsit bizonytalanul egyensúlyozva átlépjen rá, álmétkodva szemügyre vegye és part-ra tegye a szokatlan fényjelenséget okozó rakományt. Amíg az agilis Giovanni püspök lecsendesíti a háborgó luniakat, akik maguknak követelik azt a különös valamit, ami alig fér fel egy ökrös szekérre, a Giovanni püspökére, de egy kis fiolányi vértől máris megszelídülnek – nem csoda, hiszen az én véremeről van szó, ami ekkor tájt még ritka vendégnek számít a nyugati városokban –, addig elmondom, hogyan került a hajóba az a lumineszkáló tárgy.

Egy sokkal későbbi krónika szerint két észak-itáliai egyházi is részt vett azon a zsinaton, amelyet Iréné császárnő hívott össze a kisázsiai Nikaia városában, hogy véget vessen az értelmetlen tombolásnak, a bizánci múlthoz méltatlan, barbár képrombolásnak. A két egyházi méltóság, akikről csak háromszáz év múlva derül ki, hogy ott jártak, sőt egyikük püspök lévén annak a határozatnak a meghozatalában is részt vett, mely szerint ezentúl templomot csak erelye birtokában lehet alapítani, püspök és diakónusa tehát a zsinat után a Szentföldre indult, hogy végigjárja működésének állomásait. Jeruzsálemben a Szentlélek tudatta a derék püspökkel, hogy szálláshelyüktől nem messze lakik egy ember, azt haladéktalanul keresse fel, és a nála lévő Krisztust helyezze biztonságba. Az illető (Nátánáél vagy Isszakhár, de hát nem mindegy?) közölte vele, hogy ez a Krisztus, amit lát, nem más, mint a Megváltó hiteles képmása, maga Nikodémosz készítette, a titkos tanítvány, hogy azok is tudják majd, milyen volt Jézus, akik nem fogják látni. Csakhogy, mesélte a képmás rejtegetője, Nikodémosz nem boldogult a munkával, az emberi képmás nem érte el a kívánatos isteni tökéletességet, ezért, látva, hogy délibábot kerget (engem), Nikodémoszt elhagyta ereje, elcsüggedt és elaludt. Álmában aztán Isten anygala egykettőre bevégezte a feladatot, amire emberkéz hiába vállalkozik. Nikodémosz felébredt és nagy boldogan elvitte falura egy barátjához a képmást, de attól való féltében, hogy a tökéletes mű a pusztulás martalékául eshet, készített róla egy másolatot, azt a fiára hagyta.

Két képmásom élt tehát a halálom után, hogy egészen pontos legyenek, két faragott képmásom, mert elfelejtettem megemlíteni, hogy Nikodémosz szobrász volt, szemben Lukács evangélistával, aki még kisjézus koromban festett le anyám karján, valóságos lavinát indítva el ezzel a festők között, egyben meg is kötve a kezüket, mert nem nagyon merhettek eltérni ügye, a tekintélyes mintától, de az emberi lelemény nem ismer határokat: láttam olyan (persze, nem emberkéz által készített) képmást rólam, amelyik reggel hatkor szopósznak, kilenckor kisfiúnak, tizenkettőkor ifjúnak, délután háromkor érett férfinak mutatott, magam is alig akartam elhinni. Ellenben azt, ami a Nikodémosz által faragott egyik (vagy másik?) képmámmal történt, kénytelen vagyok szóról szóra elhinni, elvégre nem történt vele egyéb, csak az, ami velem, a modellel egyszer már megtörtént.

Az történt, hogy a szóban forgó képmás (a képmásom) elkeveredett a nagy múltú föníciai, majd görög-római és nem oly rég még bizánci városba, a jogi iskolájáról méltán nevezetes Bejrútba, valahogy úgy, ahogy én is a papságáról nevezetes Jeruzsálemben, csak hát neki is sok mindent át kellett vészelnie, akárcsak nekem, három földrengést alig ötven év leforgása alatt, meg azt a két tűzvészt, ami a sorozatos földindulást mintegy keretbe foglalta, a városra zúduló szökőárról nem is szólva, és mintha mindez még kevés lett volna, a félig romba dőlt épületek közt istenképekre vadászva megjelentek a kalapácsos képrombolók – legalábbis a mindenható emberi képzelet így szötte tovább képmásom evangéliumát. Bejrútból időközben nemcsak a híres jogtudósok haltak ki, hanem a lakosság tekintélyes hányada is, a valaha fontos kikötő, amelyen át Damaszkusz selyme vándorolt tovább, hogy barbár fejedelmeket ékecsítsen a ködös napnyugaton, közönséges halásztanyává, kalózzrévvé züllött, a selyemszövő szírek pedig tömegesen menekültek görög földre a betörő szaracénok elől. A bejrúti püspökség még így is működött, fantomszékhelyén kis létszámú arab helyőrséggel. Fölösleges lett volna erősítést küldeni a muszlim végekre, a bizánci képrombolók és képimádók végletes viszálya azt is elintézte a városból, amit a pusztító elemek esetleg megkíméltek.

Történt tehát, mondja a fáma (mert én ugyan nem), hogy egy keresztények által elhagyott bejrúti házba beköltözött egy zsidó, és ott a falon, vagy a fal előtt, vagy a szent sarokban meglá-

tott engem, azazhogy a Nikodémosz-féle változatomat. Mi van, ha most beállít hozzá egy hitsorsosa, ez volt az első gondolata, mi van, ha nazarénusságon kapják, ha lelepleződik mint titkos keresztény? Nekem esett, persze késsel, mire vér fröccsent a szemébe, és úgy érezte, megvakult. A félelemtől vinnyogva hívta hitsorsosait, ezzel másodszor is betelt az én keserű poharam. Mert ezek, a történet szerint (én biztos nem voltam ott), mindazt elkövették Nikodémosz remekművén, amit elődeik elkövettek volt rajtam, mielőtt megfeszítettek volna. És amikor már képmásom is megfelelően eltorzulva, sőt agóniában látszott lenni a keresztén, akkor a magukból kivetkőzött tettesek egyike ellenőrzésképpen belé döfött egy lándzsát, mire az ütött sebből vér és nyirok folyt. Erre azok (az emberi lelemény, ugye) elrohantak egy edényért, felfogták a fából folyó nedveket, és elszáguhdottak velük a zsinagógájukba. Teremtő Istenem, akivel egy vagyok, már azt hinném, ezt Te sem gondoltad volna, amikor kezdedbe vetted körzödöt és kimérted vele az egeket, és határt szabtl az embernek, amit nem léphet át, pedig megtörtént, megcselekedték, igen, megitták az övéikkel!, és lám, közülük a bénák járn, a vakok látni kezdtek, a megszállottakat pedig hangos durrogással elhagyta a démon. És ahogy számos csodáim bármelyike után, itt is nagy számban tértek meg a Tebenned hívők, akik persze addig is Tebenned, vagy mégse? hogy is van ez? hányan vagy Te?, hányan vagyok?

Akárhogy is, a titkok sáfárai és az ígélet gyermekei gondoskodnak róla, hogy egyre többen legyenek, annyian, hogy működésem a világban, mely tudvalévően nem az én világom, szép lassan kicsússzon az ellenőrzésem alól. Nikodémosz két faragványa is, lám, mire viszi – a bejrúti csoda forrása a császár hadizsákmányaként vonul be az ereklyékben dúskáló Bizáncba, hogy ott a hit diadalának érzését szórja szét apró szikrák, csillámok formájában, afféle lelki görögtűz gyanánt, gyógyítson és kábítson vagy hat emberöltőn át, majd a város latinok általi feldúlása során végképp eltűnjön a szemem elől. Testvér-művét pedig, a jeruzsálemi csodakorpuszt, amelynek elkészültét és feltalálását már elmeséltem, a szentföldjáró észak-itáliai püspök Jaffa kikötőjébe viszi, ott néhány személyes tárgyat is elhelyezi benne, feltehetőleg a hátamon lévő titkos üregben, úgy is mint pár hajam szálát, néhány foszlányt a ruhámból, töviskoronám egy-két darabját, valamint egy-egy fiolát a vércseppjeimmel, majd a becses rakományt kalóztól, araboktól, zsidóktól féltében az éppen arra járó üres halászbárkára teszi és jobb híján a Szentlélekre bízta. Vagyis Nikodémosz e szerencsésebb sorsú remeke az, amelyik, a luniakkal történt tengeri fogócskázást követően, a bizáncinál szerényebb diadalmenetben, ökrös szekéren bevonul Lucca városába – hogy aztán háromszáz évig ne is halljunk róla, ám hirtelen felbukkanjon az ismeretlenségből mint *Volto Santo*, Szent Arc, az én szigorú, de csodatévő arcom mása, amelyre királyok teszik le az esküt, és amelyet külön kis márványtemplomocska őriz majd a Szent Márton katedrálisban, hogy legyen hová tódulniuk, mint egy kis fiók-Rómába, fiók-Jeruzsálembe, a zarándokoknak.

Nikodémosz Gironában

A pontosság nem tartozik fő erényeim közé, de azért elmondom, hogy ugyanabban az évben, amikor Kasztília és León megcsalt királynője eredménytelenül próbálta kifüstölni volt férjét Burgos várából, a szeretője képével zászlóján harcba induló aquitániai herceg viszont elvette sógorától Toulouse városát, földi helytartóm pedig kiterjesztette védnökségét a szeretet nevében gyógyító ispotályos rendre, ugyanezen év szeptemberében a pisaiak, ugyancsak a Szentatya felhatalmazásával és áldásával kereszteshadjáratot indítottak a Baleárokra, ahol az

Ibériai-félsziget számos arab vagy berber kiskirályainak egyike uralkodott éppen, támaszpontnak használva a szigeteket az itáliai városokat rendszeresen fosztogató kalózpórtyáihoz.

A pisai expedíciós sereget, mivel az nem a Szentlélekre bízta magát, hanem közönséges kormányosokra és evezősökre, a tengeri vihar egy katalán városka mellett sodorta partra, és a keresztések, azt híván, hogy ez már Mallorca, az én nevemet harsogva indultak rohamra a segítségükre siető halászok ellen. A félreértések tisztázódtak, Barcelona, Girona, Cerdanya grófja (és házassága folytán immár Provence hercege) pedig, Ramon Berenguer, ezen a néven a III., aki később a Nagy melléknevet kapja, sietett szövetséget kötni a pápai lobogó alatt hajótörést szenvedett pisaiakkal, annál is inkább, mert jó kedvében találtatott; provanszál felesége egy hónappal azelőtt örvendeztette meg fiúörökössel. A vállalkozó szellemű Ramon a Gondviselés jelének tekintette a vihart, és elindította Katalóniát azon a felfelé vivő úton, amelyen tovább haladva akár Földközi-tengeri nagyhatalommá is válhatott volna, ha dédunokája pontosan száz évvel ezután nem bocsátkozik meggondolatlanul csatába eretnek alattvalói védelmében a birtokra éhes észak-francia lovagok ellen.

Nem várom meg, míg a pisaiak hazavitorlázva összetoborozzák a kereszties hadjárat itáliai résztvevőit, az első számú tengeri vetélytárs genovaiakon kívül szinte mindenkit mozgósítva a csizma nyugati felén, nemcsak a szomszédvár toscanai, de latiumi és dél-itáliai városokat is, bár elég gyorsan kialakul a példás összefogás – persze a pisai érsek vezetésével, aki követői útján jó előre letárgyalja, hogy a hadizsákmányból ki-ki a vállalkozásba bevitt tőkéje mértékében részesedik, valamint (ez a mézesmadzag) eredményes harc esetén megszerzi a jogot ahhoz, hogy kereskedelmi lerakatot nyisson a pisaiak újdonsült gyarmatain, szóval bármilyen gyorsan összekovacsolódik is a tengeri koalíció, nem várhatom meg mégse, míg közös céljukat elérve beveszik a kis Ibiza után a nagy Mallorcát, kiszabadítva a keresztény túszokat, foglyul ejtve a muszlimokat, hogy értük váltságdíjat szedhessenek, nem is keveset, a váltságdíjért folytatott alkudozás ugyanis még akkor is tart, amikor már ismét elveszítik a szigetek fölötti uralmat, annyi erejük pedig nincs, hogy egyhamar visszazerezzék; hogy is várhatnék addig, amíg a Baleárokat visszavívó Jaime, a Hódító, Ramon ükunokája is felcseperedik, hiszen addigra már Dzsingisz kán is útra kel, hogy a nagysághoz szükséges kegyetlenséget megtanítsa alávettjeinek, a katalánok viszont, akikről végre beszélni szeretnék, ezt soha nem tanulják meg.

Nem várok tehát, hanem elmondom, hogy a viharkárokat szenvedett pisai flotta némelyik hajóját ki kellett javítani: így esett, hogy egyes tisztéken kívül a legénység ácsoláshoz értő tagjai is ott őszöltek a katalán partokon, és amikor tengerészszokásukhoz híven vasárnapi miséhez készülődtek, de papjuk nem volt, Girona kíváncsi püspöke húzta ki őket a bajból; szólt a hangos Miatyánk és a Hiszekegy egyszerre katalán és toszkán akcentussal, és én, noha váratam őket és azóta is váratok mindenkit második eljövetelemmel, ott voltam velük, adtam nekik jelet, nem értették, csak érezték azzal a kérges lelkükkel, azzal az élő fával, amire egyszer csak figyelmes lett a püspök és mise után megkérdezte, ugyan ki faragta ezt a tetszetős Szent Sixtust, majd' megszólal – és el is vitte magával azt a legényt, aki, és nem is engedte vissza a hajóra, de gyalog sem, hogy a hazájába, Luccába mehetett volna, fonni otthon a selymet, mert Lucca időközben selyemnagyhatalom lett, vagy oszlopfőt faragni a Szent Márton katedrálisba, ahhoz a kápolnához, amelyben a *Volto Santo* lakott ez idő tájt; és sok-sok aranyat ígért neki Berenguer Dalmau püspök, mert így hívták, ha ugyanolyan előre kifaragja neki a Szent Szüzet, mint a pisaiaknak a Sixtust. Enyhe volt a katalán ősz, a gironai dombokra települt, félig kész bencés monostorba rendszeresen beállított a püspök anyja, egy korát

meghazudtolóan fiatalos nemesasszony, kihozták neki az apát karszékét, órákig ült ott, mesélt a fiáról, akit a rend a messzi Namurbe küldött fiatal korában, aztán hallgatott, aztán folytatta, mondván, anyai szíve majd' megszakadt, azt hitte, soha nem tér vissza az ő egyetlen fiacskája, aztán hallgatott, aztán dúdolni kezdte, *hogy sírjam el a bánatom, nincs versemben, csak fájdalom*, és közben mosolygott – az elkészült képmás azonban valaki másra hasonlított.

A monostor harangtornyát építő lombard mesterek mindegyike a saját anyjára ismert benne, az ifjú Nikodémosz pedig, hadd hívjam így, a nevét ugyanis elfelejtettem, még ugyanennek az évnek a telén, látva, hogy innen egyhamar nem fog szabadulni (a püspök ugyanis meghagyta az apátnak, hogy fegyveresekkel kerestesse, ha elszökne), faragott egy János evangélistát is, arról a lovászfőről mintázta, akivel a közeli kútnál találkozgatott, ezúttal azonban a szerzetesek hüledeztek, hogy vajon honnan ismerheti ez a pelyhedző állú *lambard* (mert nekik minden külföldi mesterember *lambard* volt) az ő testvérbátyjukat vagy testvéröccsüket. A Pireneusok felől már a hó szállingózott, de Nikodémosz, a lambard, nem törődve a téllel, csak a fák minősége miatt dohogva, hozzáfogott az én képmásomhoz is, hogy legyen végre valaki Gironában, aki az élők élete és a holtak reménysége.

Előbb a fejemet formálta meg életnagyságúnál nagyobbra, sajnos nyárfából, pedig tölgy is akadt bőven, csak nem volt elég száraz; amúgy szokatlanul keskeny, hosszúkás arcomat fül mögé fésült, vállra omló haj keretezte, ahogy már évszázadok óta (talán Ravennát kivéve) mindenütt, félig felnyíló szemhéjam látni engedte lefelé irányuló tekintetemet, szabályos metszésű, de nem túl keskeny orrom és húsos, de nem duzzadt ajkam közé hegyesedő, dús bajuszt faragott, egyébként jellegzetes szakállam ezúttal egyházatyákra emlékeztetőre sikeredett, az állrészt szőrtelen területét elegánsan elválasztott, csigásan kifelé bodorodó két szakállág folytatta és zárta lent, messze a nyak alá nyúlva. Külön darabból faragott törzsemre köntöst adott, enyhén redőset, bokáig érőt, az igazlelkűség övével felövezve, kifaragta végtagjaimat, majd a részeket csapolással összeillesztve egybeszerkesztett mint valami bábut, kőrisből elkészítette a két gerendát, hozzá a négyzetes zárómezőket, ahogy akkoriban szokás volt, aztán ecsetet-festéket kért a barátoktól, kenyeret-bort vett magához, és bezárkózott egy hosszú hétre – akkor már bőjt utóján jártunk, s mire eljött a nagyhét, üzent a püspöknek, hogy szeretne végre hazamenni.

Girona püspöke aznap nem celebrált misét, nem hallgatta meg a plébánosok panaszait, nem harcolt Vic, Ripoll, és Besalú grófjaival az egyház törvényes birtokaiért és azok jövedelmeiért, nem olvagatta kedvenc könyvét, a liébanai Beatus testvér Apokalipszis-kommentárjait (az apokalipszis apróbb-nagyobb adagokban amúgy is szakadatlanul folyt), nem bocsátkozott kánonjogi vitákba, kizárólag az én képmásommal beszélgetett. Azután leválasztott egy nagyobbacska helyiséget a püspöki palota egyik csarnokából, külön kulcsot készített hozzá, és élete hátralévő 33 évének minél nagyobb részét igyekezett ott tölteni, az én társaságomban, senkitől sem háborgatva. A lambard Nikodémoszt, annak legnagyobb meglepetésére, tényleg elengedte, egy zacskó arany kíséretében, amit még a kikötőben elraboltak tőle, ezért gyalog tette meg az utat Luccába, ahol éppen katonákat fogdostak, őt is azonnal nyakon csípték, mehetett a közeli erődvárat védeni a pisaiak ellen, hogy mindjárt saját szemével lássa, amint a Bárány feltöri a második pecsétet.

Egy emberöltő múlva a püspök elindult az én mennyei atyámhoz; utódja, akire Girona egyházmegye összes gondján kívül ráhagyta még ezt a titkot is, mit sem sejtve nyitott rám, illetve arra az embernagyságú magánfeszületre, aki voltam; nem volt ott semmi, csak egy kar-

szék meg én, az Eljövendő, aki már eljövőben van, a keresztjéhez szögezve, mégis lebegő tartásban, kiterjesztett karral, mintha megállt volna az idő, és kezdetét vette volna az üdvösség korszaka. Nem ilyennek képzelte: először az suhant át rajta, hogy nahát, a Krisztus, de mégse, ez egy ázsiai, egy szír, azok viseltek ilyen köntöst, egy szír vagy egy mór herceg, vagy egy berber, jóképű, de milyen sötét a bőre, és ez a selyemkaftán vagy mi, nem zsidó ez?, rajta a sok-sok medálba foglalt növényi minta, igen, a córdobai emír követein látott ilyen, káprázatos volt, olyan vékony anyag, hogy áttetszett rajta mindenük, ahogy itt is, hát szabad ezt?, de szépnek szép, lehet, hogy mégis luccai selyem?, le se tudja venni a szemét róla, milyen könnyed az egész, pedig meg se tudná emelni, van benne valami mutatványszerű, hogy tényleg a hátán viszi a világot, a mi iszonyatos világunkat, velünk együtt, és egyhelyben lebegni látszik mégis, hiába van lábtartó a lába alatt, és mintha lefelejtették volna a szögeket a bokájáról, vagy azok kilöködtek maguktól?, és a tenyere se véres, és az arca is milyen nyugodt, istenem; nem, rosszul látja, olyan, mint a hirtelen felébredt oroszán, mindjárt a karjai közé kapja a bűnösöket, a hideg lel ki ettől a komor, szigorú nyugalomtól, ettől a látszólagos nyugvástól, ami csak látszólag élet, valójában mégis halál, vagy fordítva?, persze hogy fordítva, hiszen minden élet halál és minden halál élet, csak az átmenet állandó, Krisztus is átment már mindenben, de nem, második eljövételén még nem ment át teljesen, mert akkor vége lenne a világnak, végünk nekünk, ezt gondolta a püspöki utód, és ekkor kezdtek el kirajzolódni kissé elhomályosult szeme előtt a részleteim: hogy egyik szememről és foltokban a gyönyörű köntösömről is lepergett a festék, és a szű helyenként annyira átjárta állagomat, hogy az orrom hegye, a jobb fülcimpám és mind a két nagylábujjam hiányzott már.

Nem én sugalltam a püspöknek, hanem egy másik tanácsadó, talán a lelkiismerete, talán a félelem attól, hogy valamit egyedül látott meg, amit nem lett volna szabad, vagy épp a vakmerőség, hogy végre olyat mert látni, amit mindig is akart, vagyis a püspök redőkben aláomló önképe, annak minden ellentéte, és az ezt jelképező csomó, és az ennek nyomán elszoruló tüdő, az egyszeriben fullasztóan szűknek érzett (mert az idők teljességének szorításába került) világ pattintotta ki a püspökből a szikrát, amitől az én szír-mór-zsidó, vagy egyszerűen mediterrán változatomból szórni, sőt árasztani kezdte a fényt, és bár ekkor a derék püspök-utód elvesztette az eszméletét, ettől csak még erősebb lett benne a bizonyosság, hogy ez a komor, ez a rettenetes fenség az, amit másnak is szemlélnie kell, ha együtt akar élni a folyamatos végidőkkel.

Csakhamar a gironai püspökség szinte összes parókiáján megjelent a köntösös Krisztus, a katalán *Volto Santo*, arról pedig már nem a püspök tehetett, hogy a másolatok sokkal gyatrább kivitelben készültek az eredeténél, néha rácsáfolva az anatómia törvényeire, és a diadalmas Megváltó uralkodói arckifejezése sem éppen rémítőre sikeredett – ezek a helyi Jézusok inkább Vic, Ripoll és Besalú grófjainak vonásait viselték, mikor melyikét, a büszke fejtartás inkább a harcból győztesen megtérő nemesurakat idézte, mintsem keresztire feszítesem szomorú drámáját.

Költő a múzeumban

Kétezer éves koromban, már a reális, nem a hivatalos időszámítás szerint, mert az hat évet elvett az életemből, csak úgy, ripsz-ropsz, kíváncsi volnék, mit szólna, ha őbelőle szabnák le azt a hatot és hová tenné vajon, amikor annyira kényesen vigyáz minden percére, de hát az ember, ha isten, legyen nagyvonalú, az örökkévalóságból alátekintve ez nem is olyan nehéz – szóval, nem bánom, kétezer mínusz hat éves koromban egy költő barátom elhatározta, elza-

rándokol a barcelonai Katalán Múzeumba, hogy annyi gyatra minőségű képeskönyv után végre élőben megcsodálhassa az őt valamiért delejesen vonzó, környékbeli román kori freskókat és miniatúrákat.

Tizenhét órás buszozás után, Ausztriában épp előttük vitt az elalvó sofőr egy hatvan fős kecskeméti csoportot a szakadékba, Olaszországban magyarul sört követelő és nem kapó honfitársai kis híján meglincselték az autópálya pihenőjében a csaposnőt, a feketén csillogó Riviérára éjfél után nyílt kilátás, épp akkor volt ugyanis a nyolc óránként esedékes pisiszünet, de minden viszontagságért bőséges kárpótlást ígért a Katalán Múzeum – így az út végén, alighogy ledobta a szállodai szobában a két megtermett koffert, családját vágára fogva, kialvatlanul és éhesen felhajszolta gyalog az autótú szerpentinjén a hegyre. Költő volt, félig a menny fia, akárcsak én, ezért nem riasztották vissza a kaptató felénel szembeözlő patkányok sem, az útszéli fáról tört méretes ággal lépten-nyomon rásuhintott a patkányok tengerére, utat vágva ekképp magának és családjának; hajtotta a bizonyosság, hogy percekben belül az ígélet falainál lesznek, ahol minden kép felér egy imával és egy kúttal, amelyben az ember elmerülhet és találkozhat addig nem ismert önmagával.

Az épülethez vezető hosszú lépcsősorhoz érve emelte fel először a tekintetét, és első meglepetésében arra gondolt, hogy lám, nem csak a csodák múzeumát adatik látnia, még egy híres kortárs művész akciójának is szerencsés szemtanúja lehet, azé a művészé, aki öblöt, hidat, parlamentet, mindenféle történelmi jelképet pillanatok alatt elfüggönyöz, lefóliáz vagy ponyvazubbonyt húz rá, és mellesleg ugyanúgy hívják, mint engem. Aztán, még mindig abban a hitben, hogy ez is a művészi akció része, betűzni kezdte az épület homlokzatán lángoló piros betűs feliratot, amelyből kiderült, hogy a múzeum jövő tavasszal nyílik meg ismét.

Ekkor kezdett el fájni neki a tizenhét órás buszozás; itt a világ vége, és sehol a taüll Pantokrátor, meghalt a remény, és sehol a pandiurai siratóasszonyok, egy könyvbe zárt világban élek, ide lapozok és sehol a valóság, oda lapozok, ott is csak rossz reprodukciók! És mi lesz Lluís Dalmauval, a katalán Jan van Eyckkel? Költő barátomat, akárcsak engem, a variánsok izgatták, a szellemi források és kisugárzásaik, a szolgai átvétel és az egyenrangú változat különbözősége, és az egybevetésre az itáliai és francia mintákkal itt, a Katalán Múzeumban, tudta, bőségesen volna lehetősége – ezért vigasztalhatatlan volt.

Egy kis baráti szívesség sosem árt, úgy intéztem hát, hogy másnap, a Barrio Gótico síkátoraiban bolyongva egyszer ott teremjen előtte egy magánmúzeum; a plakát – rajta gótikus Mária, ölében a Gyermekkel, aki minden, csak nem gyermek – középkori anyagot sejtetett; erre már felcsillant a szeme, a következő pillanat pedig már ott találta abban a csarnokszerű első teremben, amelynek süllyesztett padlója, vakolatlan nyerskő falai olyan érzetet keltettek, mintha nagyobbfajta barlangba lépne a látogató: körben a fal előtt sorakozott néhány római szarkofág, néhány apró bronz Hermész és egyéb fogadalmi szobrocskák, egy monumentális bronz szobor lábfeje, és hosszú posztamenseken egy-egy mészkő, homokkő vagy márvány portré, nők, férfiak vegyesen; az egész ókori anyag nem volt több két tucat leletnél, ép darab alig akadt köztük, de ez a kis mustra is elég volt ahhoz, hogy a gyakorlott múzeumjáró, mint egy bűvárharangban, aláereszkedjen abba a korba, ami a szeme elé tárult. Ez csak a belépő volt persze, afféle felütés, röpké nyitány a középkori gyűjteményhez, amely épp azt kínálta, amire költő barátom várakozása irányult, a katalán Eldorádót, ezúttal román kori és gótikus fészületeket, Máriákat végtelen mennyiségben.

Csakhogy a gyakorlott múzeumlátogató most, eltelve azzal a néhány római portrészoborral, nők és férfiak arcával, akik éppúgy lehetnek volna kortársai, éppúgy szembejöhetnek volna vele az az utcán, mint fordítva, ő legalábbis így érezte, a múzeum hosszú földszinti folyosójára lépve, egyszeriben mintha egy emberroncs-telepre vagy egy bábszínház kelléktárába érkezett volna. Számptalan életnagyságú (vagy annál valamivel kisebb) korpusz és feszület sorakozott egymás mellett a folyosó két oldalán, olyan zsúfoltságban, ahogy a sziklapárkány peremén szorongó költöző madarak. Nyilván a szűkülő távlat is hozzáadta a magáét, ezért a látogató még inkább úgy érezte; nem is madarak, csak zörgő csontvázaik pihegnek itt összehortolódva a következő rugaszkodásig. Mellbevágó volt a korpuszok mennyisége, ekkora tömegben egy üdvtörténeti raktár árukészletének tűntek; leselejtezett megváltók, egy már lezajlott apokalipszis hírmondói.

De költő barátomat nemcsak ez ejtette zavarba: még mindig ott lebegett előtte egy római férfiarc, teljesen hétköznapi arc, lehetett ügyvédé, hivatalnoké, kereskedőé. Ennek az utoljára látott hétköznapi arcnak az idejéből, alig pár métert megtéve a térben, ezer évet lépett előre a hivatalos időszámítás szerint, de a művészet idejét nézve inkább mintha hátra lépett volna ezer évet. Mintha a hideg-meleg vizes, márványoszlopsoros, mozaikpadlós római villából kiköltözött volna a világ a szárazon rakott, füstös terméskő falak, a döngölt padlón futkározó bogarak és skorpiók közé, mintha mindent elfelejtett volna az ember, amit egyszer már tudott. Tudta ezt az én tanult költő barátom, de mintha ő is elfelejtette volna, mire odaért a folyosóra, korpuszaim rozoga sorfalához.

Most várhatnék arra, míg leülepszene benne a látottak, és ha a valóságban várok is, az elbeszélésben nem várhatok. Megállapítom hát, hogy ennél élesebb ellentétet, mint ami itt mutatkozott a születésemről számított második és tizenkettedik század között, legfeljebb a kereszt ha hordozott, de hát épp ez volt a bökkenő, hogy a folyosón látható első húsz-harminc korpusz mögül hiányzott már a kereszt, és így együtt, tömegesen úgy festettek a korpuszok, mint egy végtelenített tornaóra: a karok mozdulata hol a keresztfüggés fázisában állt meg, hol a félrebillent test egyensúly visszanyerési kísérletét fejezte ki, hol mintha a levegőben vitorlázva szállt volna alá a magasságból, hol egy gerendán állva látszott billegni, hol mintha kifejezetten élvezte volna a semmiben függést. De ez csak az elsődleges, a fizikai benyomás volt, az összbenyomás; ennél még jobban letaglózta tanult barátomat a korpuszok archiánya, mert így, a római portrék után nézve, ezek a fából faragott figurák kizárólag egymásra hasonlítottak vagy egymástól különböztek, önmagukban semmiféle egyéni karaktert nem hordoztak, illetve, a faragók által fontosnak érzett vonások nem érték el azt, amit már egyéni arcnak lehetne hívni. Ezek a megmunkálatlan archelyettesek csak utaltak valamire, valami náluk fontosabbnak hitt eseményre, ami, legalábbis a katalán fafaragók ezt igyekeztek érzékelteni, nem a testi térben történik, hanem azon kívül, a halandók világán túl. A tornaórák mozdulatok, a bizonytalanságban megmeredt végtagok sem valódi mozdulatokat hordoztak, inkább egy gesztusnyelvet használtak, mint amikor beszéd helyett elmutogatunk valamit. Lehet, hogy nem sok Nikodémosz termett köztük, így nem volt meg hozzá a mester-ségbeli tudásuk, hogy valódi vagy ahhoz legalább hasonló mozdulatokat és arcot faragjanak nekem, de nem is törekedtek ilyesmire. Az az apróság, hogy ekkor még, amikor ezek a fafaragók működtek, erre nem is volt igény, sőt szükség sem, fel sem merült a költőben. Tanult barátom még nem tanult eleget ahhoz, hogy amolyan újsütetű rómaiként, önérzetében sértve, ezt a felfoghatatlan kontrasztot ne az ember lefokozásának tartsa.

Ismertem a rómaiakat: ők leigázni akarták a világot és megajándékozni a rómaisággal. Én megváltani akartam a világot és megajándékozni a mennyeiséggel. De a világ nem én vagyok, és Róma se az. Pedig mindenemet odaadtam, kivéve az arcomat. Hogyne! Hogy én is olyan legyek, mint egy római? Akkor sose feszítenek keresztre! És tessék, a római birodalom összeomlott, és az én arcmásomnak mondott csinálmányokkal van tele az összes utódállama.

Ha még egyszer eljövök, ócskás leszek. Úgy sincs itt más, mint kép és tűzvész, mint szű és faragvány, torzó, ami már tuskó, és kályha, amiben eltűzelik. Én is úgy teszek majd, mint azok a régiségkereskedők, akik ezt a múzeumot összehozták. Élelmes leszek, falusi lelkészek nyakára járok, nincs-e valahol még abból az ősrög, özönvíz előtti fakrisztusból, igen, a köntöséből, amit a tenger sodort erre. Persze, nem lesz, de majd lesz más. A más kép mása, az is az én képem lesz. De azért hátha, hátha mégis azt felelik: ja, a bejrútira gondol az úr, arra, amelyik olyan sokat szenvedett, de egyáltalán nem látszik rajta, arra, amit a Mikodénosz faragott vagy ki az ördög, hát áll itt a sekrestye falának támasztva egy ilyen termetes, nézze csak, egy ilyen *buldo* (mert a *volto* a katalán ajkon ezzé torzul), erre tetszik gondolni, ugye? Én, erre?! Nézze, milyen repedezett, milyen csonka-bonka, és hol a köntöse, hogyhogy csak ágyékkötő van rajta?, ez már madárijesztőnek se jó, mondom, aztán valahogy csak megállapodunk, isten szent nevében. És akkor én is, mint az ócskások, teherautóra téve a kincset, egy újabb *Volto Santo!*, száguldok vele a gyűjtőhöz, az egész város ismeri, Frederic Marès, így hívják, legalábbis a barcelonai változatát, szobrász, nemcsak rokkant megváltókat, félszemű Máriákat, gyűjt az mindent, csipkét, pipát, órát, nagytót, legyezőt, és meglátják, az egészet a városra hagyja majd, én pedig, vagyis a képeim másai és a másaim akkor már fröccsöntött képei, mint egy *buldo*, elválok a keresztől és boldogan muzealizálódok.

A BELLINI-FESTŐCSALÁD TAGJAINAK SZENTELT KIÁLLÍTÓTEREM RÉSZLETE
 Velence, Museo Correr
 Fotó: Mark Edward Smith